جنبش عدم تعهد و تاثیر آن بر سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران

حسین میرزائی / کارشناسی ارشد علوم سیاسی دانشگاه علامه طباطبائی / عضو انجمن علمی مطالعات جهان

دولت ها با توجه به موقعیت جغرافیایی و ژئوپلیتیکی ، نیاز های داخلی و هم چنین تحت تاثیر ساختار ها و عملکرد نظام بین المللی ، جهت گیری ها و استراتژی های خاصی را به منظور تامین اهداف و منافع ملی خود بر می گزینند . مهم ترین جهت گیری ها و استراتژی های دولت ها عبارتند از : بی طرفی ۱ ، انزوا طلبی ۲ ، اتحاد ۳ ، ائتلاف ۴ و عدم تعهد۵ .

پرداختن به این استراتژی ها در این مقال نمی گنجد اما با توجه به برگزاری نشست جنبش عدم تعهد در ایران در شهریور ماه سال ۱۳۹۱ به صورت اختصار در باب جنبش عدم تعهد که بر گرفته از استراتژی عدم تعهد است مطالبی ارائه می گردد .

در نیمه دوم قرن بیستم میلادی ، جهت گیری نوینی در سیاست خارجی برخی دولت ها و بالتبع الگوی جدیدی در سیاست بین الملل به منصه ظهور رسید . این جهت گیری به عدم تعهد و یا عدم وابستگی شهرت یافت . به دنبال پایان جنگ جهانی دوم و شکست آلمان نازی و ایتالیای فاشیستی و به تعبیر عام تر شکست جبهه دول محور ، نظم نوین جهانی تحت عنوان نظام دو قطبی از میان خرابه های جنگ جهانی دوم سر بر آورد که در یک سر آن بلوک غرب به رهبری ایالات متحده آمریکا با الگوی نظام سرمایه داری و لیبرالیستی و در یک سر دیگر آن ، اتحاد جماهیر شوروی به رهبری روسیه و با الگوی کومونیستی قرار داشتند . هم چنین در لوای این سیستم دو قطبی ، بلوک بندی ها ، موازنه ها و جنگ سرد وجود داشت . در این میان گروهی از ملل آفریقایی و آسیایی بر آن شدند تا به منظور کناره گیری از دسته بندی های سیاسی ، نظامی ، اقتصادی ، و دوری از وابستگی به بلوک های شرق و غرب ، سیاست های مستقلی در روابط بین الملل در پیش گیرند ۶.

این ملل که تجربه تلخ استعمار ، استثمار ، جنگ و بی خانمانی ،فقر و آثار زیان بار آن را چشیده بودند ، بر آن شدند تا " جنبش عدم تعهد " را بر اساس نفی هر گونه وابستگی به دو بلوک آن روز بنیان نهند . این نهضت ، بدون آن که در صدد ایجاد بلوک جدیدی باشد ، کوشید تا بلوک بندی ها را از بین ببرد و راهی مستقل و واقع بینانه بر گزیند که متضمن استقلال کشورهای عضو نهضت باشد .

استراتژی عدم تعهد که دیگر در قالب جنبش عدم تعهد در آمده بود در ابتدا دارای یک سلسله اهداف محدود و کلی بود که به مرور زمان و با پیوستن کشور های جدید به این جنبش و نیز با توجه به دگرگونی هایی که در سیاست های بین المللی ، به ویژه در رئابط شرق و غرب به وقوع پیوست ، رو به توسعه و گسترش گذاشت .

اصول اصلی جنبش عدم تعهد را می توان چنین بر شمرد :

۱ – احترام به حاکمیت و تمامیت ارضی کشور ها .

۲ – کاهش تشنجات و تضاد های موجود در روابط بین المللی ناشی از تقسیم جهان به دو بلوک شرق و غرب .

۳ – مخالفت با شرکت در اتحادیه های نظامی و خود داری از واگذاری پایگاه های نظامی به بلوک ها .

1- Neutralism
2- Isolationism
3- Alliance
4- Coalition
5- Non - alignment

۶- اردشیر سنائی ، اصول روابط بین الملل ، کلک سیمین ، تهران ، ۱۳۸۹ ، ص ۷۴

۴ – پشتیبانی از منشور سازمان ملل متحد و نیز اصول مسلم حقوق بین الملل .
۵ – خود مختاری تمامی ملل جهان و آزادی تمامی سرزمین های تحت استعمار .
۶ – همکاری مثبت بین المللی .
۷ – حل مسالمت آمیز اختلافات از طرق سیاسی و روش های دوستانه و عدم توسل به زور .
۸ – مبارزه با نژاد پرستی ، استعمار و امپریالیسم در تمامی اشکال آن .
۹ – لزوم خلع سلاح از طریق نظارت های بین المللی و امضای قرار داد خلع سلاح توسط دولت های بزرگ .
۱۰ – عدم مداخله در امور داخلی سایر کشورها.
۱۱ – ایجاد سنتزی از ناسیونالیسم و انترناسیونالیسم به منظور گسترش روابط میان کشور های جهان سوم .
۱۲ – مبارزه با توسعه نیافتگی اعم از اقتصادی و سیاسی .
۱۳ – سیاست نا پیوستگی .

جنبش عدم تعهد در مسیر خود تا به امروز فراز و فرود های زیادی را داشته است و حتی برخی از کشور های عضو این جنبش از این عدم تعهد برای اخذ بیشترین امتیازات اقتصادی و سیاسی برای خود از قدرت های بزرگ (چه پیش از فروپاشی نظام دو قطبی و چه بعد از فروپاشی آن) استفاده کرده اند .

با تمام این اوصاف برگزاری جنبش عدم تعهد در ایران می تواند برای جمهوری اسلامی ایران حائز اهمیت باشد و از نکات مثبت این نشست می توان به موارد زیر اشاره کرد :

۱ - شاید این آخرین بار بود که چنین نشستی در سطح حدود ۱۸۰ واحد سیاسی نهاد بین المللی در جمهوری اسلامی ایران بر گزار گردید زیرا پس از این نشست تا حدود ۲۰۰ و اندی سال دیگر نوبت به ایران نخواهد رسید و لذا این یک فرصت ذی قیمت برای جمهوری اسلامی ایران تلقی شد.

۲ – برگزاری این نشست در ایران توانست ادعای انزوای سیاسی ایران را بی اثر نماید .

۳ – حضور سران کشور های عضو جنبش عدم تعهد در ایران و اعلام حمایت های این جنبش از برنامه صلح آمیز هسته ای ایران توانست در مذاکرات آتی ایران با کشور های ۵ + ۱ نقطه قوتی تلقی گردد .

حضور تعداد بسیار زیادی از کشورهای عضو جنبش، حاکی از موفقیت سیاست خارجی ایران است

****

برگزاری اجلاس سران جنبش عدم تعهد، ادعای انزوای سیاسی ایران را بی اثر کرد

۴ – حضور سران برخی کشور ها که با ایران در گذشته روابط دیپلماتیک نداشته اند هم چون مصر ، توانست باب جدیدی در روابط خارجی با این کشور ها تلقی شده و نقطه عطف بر قراری روابط سیاسی و دیپلماتیک گردید .

۵ – در برهه کنونی و با توجه به وقوع بهار عربی و هم چنین مسئله سوریه ، بر گزاری چنین نشستی توانست هم در اثبات توانایی جمهوری اسلامی ایران در حوزه سیاست خارجی و هم در دستیابی به راه حل در مورد سوریه مثمر ثمر باشد .

۶ – با توجه به ریاست ۳ ساله ایران بر این جنبش ، حضور رییس جمهوری ایران در مجمع عمومی سازمان ملل متحد در مهر ماه ۱۳۹۱ در نیویورک رنگ و بوی دیگری داشت .

۷ – کشور ها و نهاد های منطقه ای و بین المللی عضو جنبش عدم تعهد و یا غیر عضو جنبش اعلام داشته اند که انتظار دارند در زمان ریاست ایران بر جنبش ، تغییرات کلانی در سطوح مختلف آن در راستای مفید تر شدن و تطبیق آن با شرایط روز بین المللی انجام پذیرد .

---

۷ – سید عبدالعلی قوام ، اصول سیاست خارجی و سیاست بین الملل ، سازمان مطلعه و تدوین کتب علوم انسانی (سمت) ، چاپ هفتم ، ۱۳۸۰ ، صص ۱۶۴ – ۱۶۵

۸ – علی رضا ازغندی و جلیل روشندل ، مسائل نظامی و استراتژیک معاصر ، سازمان مطلعه و تدوین کتب علوم انسانی (سمت) ، چاپ نهم ، ۱۳۸۷ ، صص۱۴۶ – ۱۴۷